

FACTORII CE INFLUENȚIAZĂ REALIZAREA CONSTITUȚIEI ȘI CONSOLIDAREA REGIMULUI CONSTITUȚIONALITĂȚII ÎN STATUL DE DREPT

Costachi Gheorghe - doctor habilitat în drept, profesor universitar, cercetător științific principal la Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

În prezent, supremația politico-juridică a Constituției și valoarea socială a acesteia în cadrul unui stat practic sunt de necontestat. Constituția a devenit un etalon și un pilon fundamental al vieții sociale, politice și juridice a societății, moment ce a suscitât și un viu interes științific pentru analiza și explicarea multilaterală a acesteia ca fenomen. În studiul de față ne propunem o abordare succintă a problemei realizării Constituției în contextul consolidării regimului constituționalității în statul de drept și identificarea factorilor ce influențează acest proces, atât pozitiv, cât și negativ.

Cuvinte-cheie: Constituție, acțiunea Constituției, realizarea Constituției, factori de influență, regimul constituționalității, stat de drept.

Currently, the legal and political supremacy of the Constitution and its social value within a state are practically undisputed. Constitution has become a standard and a fundamental pillar of social, political and legal life of the society, aroused a great scientific interest for analyzing and explaining it as a multilateral phenomenon. In this study we propose a concise approach to the problem of achievement of the Constitution to strengthen the constitutionality regime in the rule of law and identifying the positive and negative factors what influences this process.

Key words: Constitution, action of the Constitution, achievement of the Constitution, influencing factors, the constitutionality regime, the rule of law.

В настоящее время правовое и политическое верховенство Конституции и ее социальная ценность в государстве практически неоспоримо. Конституция стала эталоном и фундаментальной основой социального, политического и правового общества, таким образом вызвав большой интерес к научному анализу и ее рассмотрению как многостороннего явления. В данной статье мы предлагаем краткий анализ проблемы реализации Конституции как форма укрепления конституционного режима в правовом государстве и выявление позитивных и негативных факторов, влияющих на этот процесс.

Ключевые слова: Конституция, действие Конституции, реализации Конституции, влияющие факторы, режим конституционности, правовое государство.

După cum se știe, Constituția prin întregul ansamblu de norme juridice pe care îl cuprinde are menirea de a defini și a consfinți principiile și formele de organizare și funcționare ale societății și statului, de a stabili drepturile, libertățile și îndatoririle cetățenilor, iar prin toate acestea de a stabili și de a întreține o anumită ordine socială în vederea unei conviețuiri normale a cetățenilor [8, p. 55].

De aici, se poate susține că promovarea fermă a normelor constituționale prezintă principala modalitate de influență asupra procesului de instituire a ordinii sociale. Aceasta deoarece dispozițiile constituționale diferă de alte norme, pe care subiecții sociali le urmează prin forța tradițiilor, credințelor, valorilor morale etc. și care nu au un rol decisiv în comportamentul public al indivizilor, mai ales în perioadele de tranziție. În consolidarea ordinii și în

reglarea raporturilor sociale normele constituționale constituie factorul principal, iar nerespectarea sistematică a acestora sfidează și pune în pericol ordinea socială [8, p. 57].

În context, este importat că Constituția își justifică menirea sa socială, satisface așteptările societății numai atunci când principiile și normele ei sunt transpuse în viață, sunt implementate în practica socială, sunt realizate în activitatea oamenilor și a organizațiilor, în cadrul relațiilor sociale. Iată de ce, considerăm că nu e suficient a avea o Constituție bună, e necesar de a crea condiții și mecanisme pentru ca ea să funcționeze și să devină un factor real și eficient al dezvoltării sociale [2, p. 112-113; 4, p. 2]. În esență este vorba de realizarea Constituției.

Potrivit cercetărilor [12, p. 63], noțiunea de *realizare* presupune un anumit proces, un sistem de măsuri și mijloace orientate spre transpunerea în viață a Constituției, atingerea scopurilor sociale stabilite în cuprinsul ei. Astfel, realizarea normelor constituționale presupune transpunerea lor în activitatea practică a subiecților dreptului, realizarea cerințelor acestora prin comportamentul legal, în practica socială. Realizarea Constituției reprezintă o activitate ce corespunde voinței exprimate în textul ei și se desfășoară ca un proces, potrivit unui sistem de coordonate. Ca rezultat final, realizarea exprimă corespunderea între cerințele normelor constituționale de a săvârși anumite acțiuni sau de a se abține de la ele și suma acțiunilor realizate de fapt. O asemenea corespundere demonstrează atingerea scopului constituțional.

Prin urmare, viziunea noastră, dincolo de acțiunea normelor constituționale, este absolut necesară realizarea Legii Supreme, care întotdeauna presupune un comportament social-juridic al subiecților, activitatea lor pozitivă orientată spre atingerea anumitor rezultate sociale. Deci, sub aspect axiologic, realizarea presupune satisfacerea intereselor și necesităților constituționale în activitatea legală a subiecților de drept [2, p. 117].

Pornind de la complexitatea și importanța realizării Constituției, în literatura juridică [15, p. 339] se atestă existența unui mecanism de realizare a normelor constituționale care presupune totalitatea elementelor normativ-juridice și instituționale cu ajutorul cărora se asigură realizarea practică a dispozițiilor constituționale. Acest mecanism indică o anumită ordine a procesului de realizare, o

anumită structură (subiect, obiect, caracterul relațiilor între acestea) și include diferiți factori juridici și sociali, forme, metode condiții și garanții de realizare a normelor constituționale, conform procedurilor democratice, principiilor legalității și echității sociale [12, p. 63]. Cunoașterea acestora, în viziunea noastră, contribuie în mod substanțial la realizarea eficientă a normelor constituționale, la transpunerea lor cu succes în practica socială.

Apreciind în mod deosebit importanța și complexitatea mecanismului de realizare a Constituției (dezvoltat cu ocazia unor alte demersuri științifice [2, p. 112-134; 3, p. 60-74]; 5, p. 4-10), în cele ce urmează ne vom orienta atenția în special spre factorii ce influențează atât pozitiv, cât și negativ desfășurarea în general a procesului de realizare a Legii Supreme.

Evident, societatea are nevoie de mecanisme sigure de protecție a Constituției. Aceasta depinde nu numai de eforturile statului și a altor elemente ale sistemului politic, dar și de influența unui întreg complex de factori. Mulți din ei, aflându-se dincolo de mecanismul juridic de realizare a normelor constituționale, activ influențează stabilitatea Constituției și a regimului constituțional, realizarea acesteia [2, p. 127].

Astfel, realizarea normelor constituționale este influențată de o serie de factori: economici, politici, organizaționali, de nivelul de cultură a populației, a funcționarilor publici, de etapa istorică de dezvoltare a statului și a societății etc. E destul de complicat de a determina care din ei influențează mai mult sau mai puțin.

În mare parte, realizarea normelor constituționale este influențată de *factorii politici*. Pozitiv influențează în această direcție:

- 1) recunoașterea pluralismului politic și ideologic, a multipartidismului;
 - 2) utilizarea procedurilor democratice de realizare a suveranității (alegeri, referendum);
 - 3) afirmarea republicii ca stat suveran și independent pe arena internațională;
 - 4) atingerea unui consens între naționalități în baza valorilor democratice;
 - 5) democratizarea sistemului politic al societății.
- Destul de negativ însă influențează:
- 1) polarizarea forțelor politice;
 - 2) confruntarea dură a formațiunilor parlamentare în Parlament;

3) confruntarea între puterea legislativă (Parlament) și puterea executivă (Președinte și Guvern);

4) lipsa consensului între forțele politice ale statului, diferite grupări ale elitei politice în ceea ce privește direcțiile de dezvoltare a societății,

5) intensificarea contradicțiilor interconfesionale;

6) lipsa ideii naționale care ar consolida diferite păături sociale;

7) existența contradicțiilor între centru și puterea locală, în special, în ceea ce privește repartizarea mijloacelor bugetare, a investițiilor, reflectarea insuficientă a intereselor regionale în politica statului;

8) autoritatea scăzută a puterii, înstrăinarea acesteia de cetățeni etc.

În același timp, realizarea normelor constituționale este frînăată și de *factorii economici* negativi. Potrivit, autorului Iu. N. Todica [14, p. 358], dreptul, inclusiv Constituția, nu pot fi mai presus de economie. Anume ea determină posibilitatea îndeplinirii de către stat a funcțiilor sale sociale, a drepturilor social-economice și de altă natură ale cetățenilor.

Astfel, relevant în contextul dat este faptul că din cauza problemelor economice insuficient este realizată norma constituțională (art. 47 din Constituția Republicii Moldova [1]) ce consfințește obligația statului de a asigura ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, cuprinzând hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; în același context se înscrie și dificultatea onorării unei asemenea obligații constituționale a statului ca cea de sporire a numărului de locuri de muncă, de creare a condițiilor pentru creșterea calității vieții (art. 126 alin. (2) lit. g) din Constituție).

Prin urmare, lipsa mecanismelor necesare pentru reglarea proceselor economice destul de negativ influențează asupra tuturor sferelor vieții societății. Ca rezultat al economiei slab dezvoltate, societatea s-a divizat în funcție de venituri, un număr impunător de cetățeni aflându-se dincolo de limita sărăciei. În asemenea condiții, multe din drepturile și libertățile economice, sociale și culturale consfințite de Legea Supremă au devenit într-o anumită măsură formale, fapt ce evident exclude o realizare eficientă a normelor constituționale.

Factorii organizaționali. Eficiența realizării Constituției depinde în mare parte de calitatea activității executive și de control a aparatului de stat. Nivelul scăzut al profesionalismului și lipsa de responsabilitate a personalului structurilor de stat au generat reducerea drastică a disciplinei și încălcarea legalității.

Spre regret, încălcările Constituției ca Lege Supremă a societății și a statului sunt comise atât de persoane particulare, grupuri de cetățeni, activiști publici, partide și alte formațiuni social-politice, profesionale etc., cât și de către unele instituții și funcționari de stat de diferite ranguri.

Cele mai ușor sesizabile încălcări ale dispozițiilor constituționale sunt din domeniul politicului. Ansamblul comportamentelor anticonstituționale din acest domeniu este determinat de calitățile, mentalitatea, interesele guvernanților, liderilor de opoziție, agenților politici în general. În perioada de tranziție în care ne aflăm viața politică a țării s-a distins printr-o instabilitate permanentă condiționată atât de subiectivismul și voluntarismul acerb, de ambițiile unor politicieni înclinați să-și joace cu orice preț mendrele, cât și de toleranța exagerată a guvernanților, de caracterul anemic al puterii de stat [8, p. 58].

Este un moment problematic, deoarece, frecvența cazurilor de încălcare a Constituției de către funcționarii publici, neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a hotărârilor Curții Constituționale și neatrăgerea la răspundere a funcționarilor publici destul de negativ se răsfîrge asupra autorității statului în fața cetățeanului și a societății, generând neîncredere și chiar respingere. Prin urmare, realizarea Constituției necesită o perfecționare substanțială a activității organelor și structurilor de stat, a funcționarilor publici.

Factorii social-psihologici. Problema realizării normelor constituționale nu se limitează doar la eficacitatea funcționării mecanismului juridic sau la anumite condiții economice. Sunt deosebit de importanți și factorii social-psihologici, în special faptul cum este percepută Constituția de populație, în ce măsură sunt pregătiți cetățenii să acționeze în conformitate cu dispozițiile acesteia.

Desigur, Constituția este transpusă cu succes în viață numai atunci când dispozițiile ei sunt percepute de cetățeni ca fiind echitabile și corespunzătoare speranțelor și așteptărilor acestora. Astfel, din punct de vedere tehnico-juridic se poate elabora o Consti-

tuție „ideală”, care să cuprindă valori ale constituționalismului mondial, dar o asemenea lege ideală nu va funcționa dacă va contraveni mentalității poporului, tradițiilor istorice ale acestuia, viziunii asupra echității și legalității ca valori sociale. Din aceste considerente, Constituția trebuie să se integreze organic în imaginea complexă a poporului aflat la o anumită etapă istorică de dezvoltare [2, p. 131].

În acest context, este relevantă afirmația remarcabilului cercetător C. Ionescu [7, p. 4] care susține că o Constituție nu este ceva făurit, ci însăși expresia naționalului în măsura în care acesta se manifestă în forme inconfundabile în dezvoltarea politică a unui popor. Este motivul pentru care constituțiile „de împrumut” sau impuse împotriva firii, tradițiilor, culturii naționale sau felului de a fi și aspirațiilor unui popor, pot fi respinse mai devreme sau mai târziu, atât de societatea civilă, cât și de structurile politice. Prin urmare, Constituția trebuie să reflecte realitățile politice, economice, naționale, sociale, religioase, culturale ale unei națiuni într-o etapă determinantă a dezvoltării sale.

Așadar, evaluând eficacitatea normelor de drept trebuie luat în considerație mecanismul psihologic de percepere a acestora de către cetățeni, fiindcă aceasta ține de experiența lor de viață, nivelul culturii juridice, posibilitatea perceperii instituțiilor constituționale democratice în conformitate cu care să-și desfășoare activitatea lor practică. În acest sens, ignorarea factorilor psihologici în procesul de realizare a dreptului reduce considerabil potențialul influenței Constituției asupra proceselor sociale.

Respectiv, cu toate că Constituția Republicii Moldova din punctul de vedere al tehnicii juridice și a gradului de democratizare corespunde în mare parte standardelor europene și internaționale, aceasta nu înseamnă că normele acesteia sunt percepute adecvat de toate păturile sociale ale populației. O mare parte din cetățeni nu este pregătită pentru o percepere conștientă a multor prevederi constituționale, iar unii le percep sceptic sau cu indiferență. Cauzele sunt diferite: intelectuale, economice, psihologice, atitudinea tradițională față de Constituție ca act care nu poate influența considerabil relațiile sociale (atitudine formată în perioada sovietică, când constituțiile aveau un caracter declarativ), cultura juridică, nihilismul juridic etc.

O barieră importantă pentru realizarea normelor constituționale îl constituie în prezent nihilis-

mul juridic. În calitate de fenomen social, nihilismul se caracterizează prin următoarele momente [11, p. 333]: - o atitudine critică și extrem de negativă față de valorile absolute (general recunoscute); - o abordare maximalistă, o negare fără compromisuri; - un caracter distructiv. Fiind o variantă a nihilismului social, nihilismul juridic se manifestă prin atitudinea generală de negare, lipsa de respect față de drept, legi, ordinea normativă, iar sub aspectul sursei sale, acesta presupune o ignoranță juridică, lipsă de educație juridică. Este vorba astfel, de nevalorificarea practică a dreptului de către societate [9, p. 14].

În viziunea autorului N. I. Matuzov [13, p. 551-564], astăzi, acesta se manifestă în următoarele forme:

- a) încălcarea directă și intenționată a legilor și a actelor normative în vigoare;
- b) nerespectarea și neexecutarea în masă a dispozițiilor juridice;
- c) contradicțiile dintre legi, elaborarea legilor paralele, ce adesea se contrazic;
- d) substituirea legalității cu oportunitatea politică, ideologică sau pragmatică;
- e) confruntarea dintre structurile reprezentative și executive de la toate nivelurile;
- f) încălcarea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului etc.

Cu regret, la ora actuală nihilismul juridic a căpătat un caracter de masă, răspîndindu-se pe larg nu doar în rîndurile cetățenilor, dar și la nivelul funcționarilor și demnitarilor publici (fapt accentuează necesitatea conștientizării cauzelor nihilismului juridic și elaborării mecanismelor sau a mijloacelor de contracarare a acestui fenomen [10, p. 8]). Desigur, într-o asemenea atmosferă este foarte dificil de a asigura o realizare eficientă a normelor constituționale. În acest sens, de rînd cu ridicarea substanțială a nivelului culturii generale și juridice a cetățenilor și a funcționarilor aparatului de stat, este strict necesar și un sistem complex de măsuri ideologice, politice, organizaționale și juridice.

Generalizînd cele expuse, atragem atenția că în prezent nu trebuie să ne reducem la existența Constituției, la afirmarea și recunoașterea supremației acesteia, acțiunii ei directe asupra relațiilor din societate. Concomitent, e necesară orientarea atenției statului, societății și cetățeanului spre esența, specificul și importanța realizării Constituției, impli-

carea conștientă și activă a tuturor în acest proces pentru a crea, consolida și menține în comun o ordine constituțională reală și stabilă, dominată de principiile democratice ale statului de drept [3, p. 73].

Mai mult ca atât, astăzi, pentru o guvernare eficientă a societății se cere de a pune accentul pe valorificarea deplină a potențialului Constituției, pe recunoașterea și respectarea ei de către toți membrii societății, pe conștientizarea Legii Fundamentale ca factor consolidator și stabilizator [6, p. 19-20].

Pentru Republica Moldova realizarea Constituției se prezintă a fi destul de actuală, importantă și necesară, deoarece procesele de democratizare a societății noastre continuă și, respectiv, în lipsa unei Legi Supreme funcționale ar fi practic imposibilă modernizarea acesteia, edificarea și consolidarea unui veritabil stat de drept.

De aceea, în final ținem să ne expunem asupra modului în care s-ar putea spori eficiența procesului de realizare a Constituției. În viziunea noastră, pentru atingerea acestui obiectiv ar fi necesar [2, p. 134; 3, p. 74]:

- stimularea respectării, executării, utilizării și aplicării conștiente și responsabile a normelor constituționale de către toți subiecții de drept;
- ridicarea nivelului de conștiință și cultură juridică a tuturor participanților la relațiile sociale;
- soluționarea corectă și rapidă la orice nivel a tuturor problemelor economice, politice, sociale, juridice și de altă natură din cadrul societății, pentru a consolida încrederea cetățeanului și a societății în autoritatea statului;
- sporirea rolului pozitiv al factorilor economici, politici, organizaționali, social-psihologici etc. asupra procesului de realizare a Constituției;
- asigurarea legalității constituționale, în special atragerea la răspundere juridică pentru încălcarea acesteia.

BIBLIOGRAFIE

1. *Constituția Republicii Moldova* din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
2. Costachi Gh. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, 2009 (Î.S. F.E.-P. „Tipogr. Centrală”). 327 p.
3. Costachi Gh. *Realizarea Constituției – fundament al regimului constituționalității în statul de drept*. În: Rolul instituțiilor democratice în protecția drepturilor omului, materialele mesei rotunde cu participare internațională din 11 decembrie 2015. Chișinău: AAP, 2016, p. 60-74.
4. Costachi Gh. *Realizarea Constituției – obiectiv major într-un stat de drept*. În: Revista Națională de Drept 2009, nr. 8, p. 2-6.
5. Costachi Gh., Gabureac A. *Reflecții asupra acțiunii și realizării Constituției*. În: Legea și Viața, 2014, nr. 1, p. 4-10.
6. Duca Gh. *Cuvînt de salut*. În: Dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova la etapa actuală, Materialele conferinței internaționale științifico-practice din 23-24 septembrie 2004 (Bălți). Chișinău: S. n. (F.E.-P. „Tipografia Centrală”), 2004, p. 19-20.
7. Ionescu C. *Drept constituțional comparat*. București: Editura C. H. Beck, 2008.
8. Roșca A., Benchechi D. *Repere constituționale ale ordinii sociale în Republica Moldova*. În: Dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova la etapa actuală, Materialele conferinței internaționale științifico-practice din 23-24 septembrie 2004 (Bălți). Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2004.
9. Донченко Р.Н. *Правовой нигилизм как устоявшееся общесоциальное явление*. В: Юрист, 2005, №6.
10. Костаки Г. *Правовой нигилизм: сущность, причины и пути преодоления*. В: Право и Политология, 2013, nr. 54.
11. Костина К. А. *Правовой нигилизм как черта российской правовой культуры*. В: Вестник ТГУ, 2012, выпуск 10 (114).
12. Лучин В.О. *Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2002.
13. Матузов Н.И. *Правовой нигилизм и правовой идеализм как деструктивные явления российской действительности*. În: Политология, Москва, 1999, с. 551-564.
14. Тодыка Ю. Н. *Конституция Украины: проблемы теории и практики*. Харьков: «Факт», 2000.
15. Тодыка, Ю.Н. *Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина*. Харьков, 1998.